

Ольга НІКІТИНА

АЄЇ А×АІ І В І АӨІ І АЕУІ І - ЕІ І ЕОДАІ ОІ НІ ДІ І І АЕІ І НО² ОЕДАІ Е А
ОІ І ААО АЕІ ААЕ²САӨ²- НА²ОІ АІ АІ АІ НІ І ААДНДА

Досліджено проблему визначення національної конкурентоспроможності України в умовах глобалізації світового господарства. Проаналізовано сильні та слабкі сторони рейтингів міжнародних рейтингових агентств та їх роль для інформаційного забезпечення потенційних інвесторів.

Проблема конкурентоспроможності не є новою для ринкової економіки. Конкурентна боротьба відбувається постійно як між окремими фірмами і їх об'єднаннями, так і між країнами й інтеграційними об'єднаннями. У нових умовах ця проблема стає на світовому рівні глобальною, а сама система світового господарства виступає як сукупність національних ринків, на яких формується властиве лише їм конкурентне середовище. Трансформаційні процеси в економіці України, пов'язані із глобалізацією світового господарства, обумовлюють необхідність здійснення економічних реформ і побудови якісно нової економічної системи в Україні на принципах посилення значення конкурентних переваг, а саме створення відповідного конкурентного середовища як сукупності факторів активізації і якісного вдосконалення виробництва відповідно до визначальних тенденцій світового економічного розвитку. Сучасні процеси глобалізації світової економіки, активізація процесу інтеграції економіки України в систему світового господарства призвели до посилення конкуренції як на світових, так і на внутрішньому ринку України. Особливо гостро ця проблема встає для галузей металургійного комплексу України.

Проблемам конкурентоспроможності було приділено праці таких зарубіжних вчених, як С. Ліндер, Б. Олін, М. Портер, Д. Сакс, Е. Хекшер та інші. Серед вітчизняних вчених можна назвати Я. Базилука, О. Білоруса, Д. Лук'яненко, С. Соколенка, Р. Фатхутдінова та інших.

Мета дослідження – надати комплексну оцінку конкурентоспроможності національної економіки та визначити модель національної конкурентоспроможності країни в сучасних умовах глобалізації.

Поняття конкуренції є фундаментальним у теорії ринкової економіки. Конкуренція пронизує всі рівні і ланки економічної системи – від мікрорівня (підприємство, фірма) до макрорівня (економіка країни, світова економічна система), є необхідною умовою її ефективного функціонування. Ефективність господарювання суб'єктів економіки будь-якого ієрархічного рівня і/чи управління такими суб'єктами певною мірою залежить від розуміння природи конкуренції, форм її прояву, методів конкурентної боротьби і факторів, що визначають готовність суб'єктів економіки до такої боротьби.

З розвитком ринкової економіки, з появою нових форм і методів конкурентної боротьби, що обумовили появу більш складних ринкових структур, відбулася певна диференціація змістового навантаження термінів “суперництво” і “конкуренція”. Перший з цих термінів став переважно використовуватися при описі поведінки учасників ринку і, зокрема, саме дій, які можна трактувати як конкурентну боротьбу. Другий – для якісної характеристики побудови ринку, пануючих на ньому умов конкурентної боротьби.

Конкурентоспроможність – це здатність суб'єктів економіки залишатись на провідних позиціях в певному економічному, а саме, конкурентному середовищі. При цьому мається на увазі, що в якості однієї зі складових цього середовища виступають інші економічні суб'єкти і, перш за все, конкуренти. Іншими словами, конкурентоспроможність – це здатність суб'єкта економіки ефективно діяти проти конкурентів і протистояти конкурентам, тобто вести конкурентну боротьбу [3].

Існуюча модель конкурентоспроможності України не здатна забезпечити виробництво якісних і високотехнологічних товарів та послуг за умов справедливого ринку, високих темпів економічного зростання, збільшення зайнятості та доходів в середньо- та довгостроковій перспективі, а також утримати сприятливі позиції національної економіки у сфері міжнародної торгівлі. Формування української моделі національної конкурентоспроможності з урахуванням національних економічних інтересів України та пріоритетів стратегії довгострокового зростання, неодмінна передумова підвищення її рівня. Процес входження України у світогосподарські процеси базується на досягненні високого рівня загальної конкурентоспроможності вітчизняної економіки. На тлі підвищення рівня конкуренції в країні, не змінився і залишається стабільно низьким рівень її конкурентоспроможності у міжнародних рейтингах.

Проблематикою конкурентоспроможності, складанням відповідних рейтингів серйозно займаються два авторитетних інститути *World Economic Forum (Всесвітній економічний форум)* з Давосу й *Лозанська бізнес школа IMD*. ВЕФ щорічно публікує *Global Competitiveness Report*, а їх колеги – *World Competitiveness Yearbook*. IMD у співробітництві з 52 дослідницькими організаціями оцінюють конкурентоспроможність кожної країни за 331 критерієм. Вони згруповані в 20 факторів, які, у свою чергу, об'єднані в чотири групи: 1) стан економіки, 2) ефективність уряду, 3) ефективність бізнесу, 4) стан інфраструктури. Кожен фактор має однакову вагу в загальному показнику – 5%. Методика оцінки швейцарської бізнес школи заснована переважно на статистичних даних (2/3 “ваги” усього індексу). Ще третина оцінок доводиться на опитування керівників бізнесу.

В 2008 році першість по конкурентоспроможності зберегли за собою США. Америка одержала 100 балів. Сінгапур і Гонконг зайняли друге й третє місця, відставши від лідера на 0,67 й 5 балів відповідно. Слідом розташувалися Швейцарія (89,66 балів), Люксембург (84,4), Данія (83,85), Австралія (83,5), Канада (82,85), Швеція (82,46). Замикає першу десятку самих конкурентоспроможних країн світу Голландія - 80,47 балів. Китай зайняв 17-ої місце (73,76). Японія (22 місце) сусідить із Естонією (23-і). Чехія (28-ої), Словаччина (30-ої) і Литва (36-ої) переконають, що вибір демократії й капіталізму був стратегічно вірним. Польща виявилася на 44-ом місці. Росія опустилася з 43-його на 47-ої. Ще більше провалилися українці, опустившись із 46-ого місця в 2007р. до передостаннього, 54-ого в рейтингу цього року. Останнє, 55-ої місце другий рік підряд утримує Венесуела. Вона відстає від лідера на 68,9 балів.

Щотижневик *Forbes* опублікував свій *Щорічний рейтинг кращих країн для бізнесу 2008*, що раніше називався *Forbes Capital Hospitality Index*. Перший рядок у рейтингу в 2008 р. зайняла Данія, здійнявшись на три позиції в порівнянні з минулим роком. За нею ідуть Ірландія, що здійнялася на 19 позицій, Фінляндія (на 4 рядки нагору), США (3 рядка вниз) і Великобританія (5 рядків нагору). Крім Ірландії, більш привабливою є також Естонія, що займає 10-е місце (24 позиції нагору) і Саудівська Аравія (47-е місце, 37 рядків нагору), де бюрократія встає на шляху підприємців. Індія (64-е місце, 13 рядків вниз) і Китай (79-е місце, 2 рядки вниз) в 2008 р. втратили позиції. Зниженню їх рейтингів сприяли також високі рівні інфляції й збільшення податкового вантажу для підприємців.

До зниження рейтингу промислово розвинених країн, таких як Німеччина (21-е місце, 9 рядків вниз) і Франція (25-е місце, дев'ять рядків вниз), привели скандали в банківському секторі й посилення обмежень для підприємців. У країнах, де лідери були настроєні проти бюрократії, успішно проводяться реформи, які міняють діловий клімат на кращий. В результаті Польща підвищила свій рейтинг (33-е місце, 6 рядків нагору), а рейтинг Чехії (29-е місце) не змінився.

Згідно даним доповіді «*Ведення бізнесу 2009*» *Всесвітнього банку*, до десятки кращих країн для ведення бізнесу увійшли: Сінгапур (1 місце), Нова Зеландія, США, Гонконг, Данія, Британія, Ірландія, Канада, Австралія й Норвегія (10 місце). Серед аутсайдерів рейтингу виявилися: Республіка Конго (178 місце), Гвінея Бісау (179 місце), Центральна африканська республіка (180 місце) і Демократична республіка Конго (181 місце). Росія перебуває на 120 місці рейтингу. Для кожного інвестора дуже важливі такі показники як легкість реєстрації підприємства і його ліквідації, оподаткування й захист прав інвестора. З таблиці 1 видно, що легше всього зареєструвати підприємства в Новій Зеландії, Канаді й Австралії, ліквідувати – у Сінгапурі, Норвегії й Канаді. Права інвесторів щонайкраще враховані й захищені в Новій Зеландії, Сінгапурі, Гонконгу, США, Ірландії, Канаді й Британії. А менша кількість податків характерна для Гонконгу, Сінгапуру й Ірландії.

Таблиця 1

Провідні країни за легкістю ведення бізнесу Doing Business 2009 р.

Країна	Місце	Реєстрація підприємств	Захист інвесторів	Оподаткування	Ліквідація підприємств
Сінгапур	1	10	2	5	2
Нова Зеландія	2	1	1	12	17
США	3	6	5	46	15
Гонконг	4	15	3	3	13
Данія	5	16	24	13	7
Британія	6	8	9	16	9
Ірландія	7	5	5	6	6
Канада	8	2	5	28	4
Австралія	9	3	53	48	14
Норвегія	10	33	18	18	3

Індекс глобалізації, А. Т. Kearney & Foreign Policy. Індекс глобалізації дає можливість оцінити процеси глобалізації в різних країнах світу. Щороку складається рейтинговою компанією А.Т. Kearney та журналом Foreign Policy на основі 14 показників економічної, політичної, технологічної та соціальної інтеграції, згрупованих у чотири основні блоки: економічна інтеграція (обсяги міжнародної торгівлі, прямих іноземних інвестицій, портфельні інвестиції, дохід від інвестицій); персональні міжнародні контакти (дані про міжнародні поїздки та туризм, кількість міжнародних телефонних переговорів, поштових відправлень); розвиток глобальних технологій (кількість інтернет-провайдерів, користувачів Інтернету тощо); участь у глобальних політичних процесах (кількість міжнародних організацій і місій ООН, в яких країна бере участь, кількість іноземних дипломатичних представництв тощо). У 2007 році до рейтингу було включено 72 країни світу, на території яких проживає близько 90% населення планети й економіки яких охоплюють понад 90% світового потенціалу. Україна посіла 43-тє місце, погіршивши свій минулорічний результат на чотири позиції. Результат України в розрізі окремих показників: участь у глобальних політичних процесах – 55-та позиція; розвиток глобальних технологій – 53-тя; персональні міжнародні контакти – 49-та; економічна інтеграція – 17-та. В 2008 р. економіку України за *індексом економічної волі Heritage Foundation* віднесли до «переважно невільних», надавши їй 133 місце з 51,1 балів. Роком раніше, Україна займала 135 місце. В опублікованому «Індексі економічної волі 2009» Україна займає 152 місце й віднесена до «невільних». Україна погіршила свої позиції в порівнянні з позицією в рейтингу 2008 р. через те, що світова фінансово-економічна криза змусила уряд усе більше втручатися в економічні процеси. Це стосується не тільки України, аналогічну динаміку показали Естонія, Литва, Латвія, Казахстан, Молдова, Узбекистан і Беларусь.

Агентство Fitch Ratings заявило про зниження довгострокових рейтингів дефолта емітента України в іноземній і національній валюті з BB- до B+. За довгостроковим РДЕ збережений прогноз «негативний». Агентство понизило рейтинг України з BB- до B+, підтвердивши короткостроковий РДЕ в іноземній валюті B. Fitch пояснило своє рішення високими ризиками в Україні. Зниження рейтингів відбиває стурбованість Fitch зростаючими ризиками фінансової кризи, включаючи значне зниження курсу національної валюти, напруженість у банківській системі й істотний збиток для реального сектора економіки України. Рейтинг рівня BB (найкращий зі спекулятивної групи) позначав можливість розвитку в Україні кредитних ризиків, особливо в результаті негативних економічних дій, які можуть відбутися згодом, але передбачав існування альтернативних ресурсів у сфері бізнесу або фінансів, які дозволять країні виконати свої фінансові зобов'язання. Рейтинг рівня B – «у значній мірі спекулятивний» - відзначає наявність значних кредитних ризиків при збереженні в Україні обмеженої безпеки. *Агентство S&P* помістило довгострокові й короткострокові рейтинги України до списку CreditWatch на перегляд з «негативним» прогнозом. До нього потрапили рейтинги по зобов'язаннях в іноземній (B+/B) і національній (BB-/B) валютах і рейтинг по національній шкалі uaAA. І якщо S&P заявило лише про погрозу погіршення рейтингів України, то Fitch відразу ж їх понизило.

Обидва агентства позитивно оцінили переговори України з Міжнародним валютним фондом про надання кредиту для стабілізації платіжного балансу на суму до 14 млрд. дол. США. Але якщо S&P при одержанні Україною кредиту планує вилучити рейтинги країни з CreditWatch, то Fitch вказує на наявність й інших загроз. Воно вказує, що довіра вкладників до банківської системи може залишитися нестабільним.

Міжнародне рейтингове агентство Moody's поставило на перегляд з можливістю зниження рейтинг урядових облігацій України в національній й іноземній валютах, що зараз перебуває на рівні "B1". Ці дії відбивають занепокоєння агентства щодо політичної невизначеності, що зберігається, в Україні виключає можливості прийняття правильних вирішень банківських проблем на тлі економічного спаду.

У *рейтингу Institutional Investor* провідними країнами стали: Швейцарія, Норвегія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія й Німеччина. Останню позицію рейтингу зайняла Зімбабве.

Індекс упевненості інвесторів в економіці зони обігу єдиної європейської валюти знизився в листопаді 2008 року до історичного мінімуму – 36,4 пункти з -27,8 пункту місяцем раніше. Про це свідчать дані опитування, проведеного дослідницькою групою Sentix. Базовий індекс Sentix заснований на опитуванні інституціональних і приватних інвесторів. Зниження індексу спостерігається п'ятий місяць поспіль. Таким чином, на основі аналізу інформації міжнародних рейтингів, найбільш привабливими країнами для ведення бізнесу й інвестування визначені: Данія, Ірландія, Фінляндія, США, Сінгапур, Канада, Норвегія, Швейцарія, Німеччина й Нідерланди.

Аналіз міжнародних рейтингових агентств дозволяє віднести Україну до країн середнього рівня розвитку з низькою інвестиційною привабливістю. Ризикованість бізнесу забезпечують: високі податкові ставки, нерозвиненість фондового ринку, складне фінансове становище більшості підприємств й

обмеження, пов'язані з рухом капіталу, нестабільна політика держави, рівень інфляції, нестійкий валютний курс. Всі ці фактори знижують привабливість України як об'єкта довгострокових вкладень. Однак Україна має потужний, промислово-розвинений виробничий потенціал, розвинену інфраструктуру й вигідне географічне положення. Експертні оцінки рівня економічного потенціалу, свідчать про те, що Україна входить до числа перших п'яти країн Європи, а з ефективності його використання перебуває в другій сотні країн світу.

Таким чином, головними перешкодами на шляху забезпечення конкурентоспроможності української економіки в глобальному контексті є фіскальна спрямованість податкової політики, вузькість внутрішнього ринку, відсутність стимулів інноваційно-інвестиційної діяльності, тінізація економіки, поширення корупції, нездатність системи державного управління забезпечити захист конкурентних переваг вітчизняних виробників.

Розв'язання проблем конкурентності української економіки вимагає проведення цілісної та збалансованої інвестиційної політики. Вона включає декілька критично необхідних компонентів: фіксоване зростання капіталовкладень із середнім темпом не нижчим ніж 9–10 % на рік; структурний інвестиційний маневр на користь секторів, здатних забезпечити конкурентоспроможність української економіки в світовому господарстві; інвестиційна підтримка низки ключових секторів, які не мають необхідного інвестиційного потенціалу (зокрема, сільського господарства); підвищення норми нагромадження основного капіталу до 25–30 % ВВП.

Створення конкурентоспроможної економіки світового рівня в Україні повинно відбуватися з урахуванням комплексу вище зазначених факторів. Необхідною умовою є врахування досвіду тих країн, які очолюють рейтинг глобальної конкурентоспроможності.

Література

1. Голляк Ю. Б. *Теоретичні аспекти конкурентоспроможності стратегічних галузей української економіки* // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 6. – С. 78–82.
2. Кіндзерський Ю. *Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні* // *Економіка України*. – 2006. – № 8. – С. 19–29.
3. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1.* / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000 – 831 с.
4. *Рейтинг конкурентоспроможності областей України: Київ - лідер, Черкаси – аутсайдер* <http://www.newsru.ua/finance/27may2008/oblast.html>
5. Халінін С. *Проблеми і пріоритети конкурентоспроможності економіки України* // *Економіст*. – 2007. – № 2. – С. 22–24.